

TACK GODE GUD FÖR SEKULARISERINGEN

Deppa inte, fäll tornen framåt och gå till attack – så ekade inom mig en hälsning från domkyrkan i Uppsala till Bertil Werkström när han kyrkomöte efter kyrkomöte i slutet av 80-talet och början av 90-talet inledde kyrkomötena med en dyster bild av det kyrkliga läget. Han kunde verkligen låta dyster vid de tillfällena, Bertil! Han såg ingen annan struktur i utvecklingen än en nedgång i statistiken. Bristen på redskap för oss alla att då tolka vad som skedde gav grunden för en villrådlig pessimism som inte kunde se några vägar framåt.

Visst – såg man enbart till statistiken fanns det all anledning att sloka med tornen. Men kom ihåg att statistiken enbart avslöjar utvecklingen av den kyrkliga sed vi ärvt från tidigare generationer. Den säger ingenting om gudstrons styrka i vårt land och den säger heller ingenting om det kyrkoliv som kommer att växa på ruinerna av det som nu dör bort.

*

Det kan idag kännas väldigt otacksamt att vara en välutbildad präst, kyrkomusiker, diakon eller församlingspedagog, för att nu ta enbart några ambitiösa och duktiga medarbetare i den kyrkliga skaran, om man lydigt strävar efter att fullgöra allt på det sätt kontrollkyrkan bestämt att man skall göra och så märker att det inte når fram. Det går förbi. Jag lider med alla som samvetsgrant försöker följa direktiven och konfronteras med problemet att kartbilden inte stämmer med kartan.

Det är också otacksamt att vara en hängiven och ambitiös förtroendevald och ge av tid och kraft för den kristna tron i ett system som man varit med och byggt upp men som nu står och vacklar på lerfötter. Situationen är katastrofal, om man enbart ser till det som dör bort. Risken finns, och det sker på sina håll, att krisen utlöser panik i stället för konstruktivt nytänkande. Vi börjar bitas som stressade råttor i en bur, anställda inbördes eller förtroendevalda och anställda. Eller också frestas vi att ta till populistiska knep som jippon och flum på allmänningen för att bättra på statistiken och locka skarorna.

Ödesfrågan för många förtroendevalda och anställda är kyrkans överlevnad, inte frågan om vad vi gör med motståndarna till reformen om kvinnliga präster och inte heller frågan om vigsel av homosexuella. Debatten handlar om utträdesbenägenhet. Det är farligt. Den borde handla om hur kyrkans budskap skall förmedlas och om kyrkans uppgift i samhället idag. Klarar vi den frågan löser sig utträdesfrågan som en spinoff-effekt av sig själv. Klarar vi den inte har vi inget existensberättigande. Då är det lika bra att vi dör bort. Kyrkan är till sitt väsen inte en inomvärldslig organisation, kyrkan är det övervärldsligas boning bland oss. Har vi inte den tron behöver Gud oss inte.

*

Har religionen spelat ut sin roll? Kommer kristen tro (och muslimsk och judisk) att dö i takt med att vetenskapen präglar våra sinnen eller att njutningen för stunden alltmer blir vårt livsmål? Den amerikanske

religions sociologen *José Casanova* menar att det är tvärtom. I en bred undersökning, *Public religions in the modern world (Chicago 1994)*, visar han att religionen runt om i världen vägrar att acceptera den marginaliserade och privatiserade roll den fick i modernismens epok.

Den modernistiska myten om sekulariseringen stämmer inte, säger Casanova. Vi är mitt uppe i ett skeende av religionens deprivatisering. Med hänvisning till Solidaritet i Polen, mullorna i Iran, sandinistrevolutionen i Nicaragua och fundamentalisternas roll i amerikansk politik (detta skrevs i början av 1990-talet!!!) menar Casanova att kyrkor och institutioner vägrar att begränsa sig till pastoral omvårdnad av enskilda själar. Det tidigare privata religiösa och moraliska området repolitiserar.

Casanova menar att sociologerna på vetenskapliga grunder förutser en ljus framtid för religionen. Hans slutsatser är dels att religionen är här för att stanna, dels att religionen troligen kommer att fortsätta att spela en viktig roll i det offentliga rummet. För att anknyta till min provokativa rubrik och lätt nostalgiska inledning – det handlar om religionen, inte om det nedärvda kyrkliga systemet. Vi kan inte sätta likhetstecken mellan det nuvarande kyrkliga systemet och religionen. Att det nedärvda kyrkliga systemet vittrar bort i takt med den för varje år med ett år ökande medelåldern på gudstjänstdeltagarna betyder inte att religionen dör bort.

Ett axiom idag tycks vara att sekulariseringen är något negativt som kommer att fortgå och bryta ner den kyrkliga seden och avkristna vårt land. Casanova lyfter fram ordets egentliga betydelse. Det kommer från latinets *seculum* och har att göra med denna tidsålder. Enligt den medeltida synen var världen delad i en helig och en profan värld. Det religiösa området var det allomfattande där det sekulära hade att finna sin plats. Alla var kristna oavsett deras personliga trosuppfattning. Strukturen var kristen.

Idag är situationen omvänd. Det finns fortfarande bara en värld, men nu är det den sekulära, och inom den måste religionen finna sin plats. Det är i den situationen Casanova menar att religionen bryter fram på nytt som en politisk kraft. I ett annat system än det antika – medeltida spelar nu religionen med på den samhälleliga arenan och den har därmed fått nya förtecken jämfört med när kyrkan stod för den allomfattande berättelsen.

Vi förvaltar ett system som utgick från att den religiösa berättelsen är den allomfattande men vi lever i ett system där det är den sekulära som är det. Myten om sekulariseringen återspeglar det gamla som dör bort, men inte det nya som växer fram. Sekulariseringen är ett uttryck för att vi är uppe i ett paradigmskifte, där religionen är på väg att skaffa sig en ny roll. Vi är på väg in i en ny tid. Kyrkan är inte ett museum, hon förvaltar den levande Gudens ständigt nya möten med människorna. Skall det lyckas att ta till vara en ny tids nya möjligheter måste vi bryta upp från det antika – medeltida tänkandet och bosätta oss i de nya tankestrukturerna.

Vi lever inte i det första stora uppbrottet i kyrkans historia. Casanova pekar på att urkyrkans församlingliv var en kongregationalistisk religiös gemenskap, en frälsningsreligion, organiserad runt kulten av Jesus Kristus. Denna kultgemenskap adopterade under 300-talet den romerska politiska strukturen. I samma ögonblick som kyrkan blev en monopolitisk, tvingande, obligatorisk nådesinstitution i nationalkyrkans form upphörde den att vara kyrka i den urkyrkliga bemärkelsen. Upplysningen skapade också ett helt nytt paradigm. Ur upplysningens framtidsoptimism växte myten om att utvecklingen i historien gått från vidskepelse till förnuft.

I det moderna samhället är den kristna kyrkan bara ett exempel på kombinationen av religiös gemenskap och samhällsgemenskap. Det är både orealistiskt att tro och icke önskvärt att hoppas att kyrkan idag eller i

framtiden skulle återfå sin gamla roll av systematisk normerande integration. Kyrkans uppgift idag, menar Casanova, är inte att häva sina egna exklusiva intressen, men att hävda gemensamma mänskliga intressen. Det handlar exempelvis idag inte bara om att hävda kyrkans frihet utan all religionsfrihet. Kyrkan måste i det offentliga rummet värna rätten till privatreligiositet och samvetsfrihet. Där detta har skett har kyrkans ställning stärkts.

*

Casanova sätter fingret på en punkt av vital betydelse i dagens kyrkoliv. Vi lever med ett system för beslutsfattande och maktbalans som outtalat och omedvetet återspeglar en svunnen tids enhetskultur med dess enhetsreligion. Idag återspeglar systemet med normerande föreskrifter från ett domkapitel eller avvägningen mellan prästerligt inflytande och lekmannainflytande i den dubbla ansvarslinjen strukturproblemen i ett förflutet samhälle utan relevans för den religiositet som nu bryter fram eller för kyrkans roll i dagens samhälle i samspel med de andra religionerna.

Ett gammalt system vittrar ner. Vår uppgift är att vara öppna för det nya i tacksamhet för vad traditionen överlämnat och som kan ge andligt liv också i en ny tid. Många kyrkligt ansvariga drömmer sig tillbaka till fornstora dar och hoppas de skall återkomma. Det kommer de inte att göra. När vi förankrar riktmärket i det förflutna blir vi mer intresserade av kyrkans ställning än av budskapet till människorna. Vi sviker vårt allomfattande ansvar för det mänskliga.

Idag måste vi riskera den kyrkliga sammanhållningen till exempel i fråga om vigsel av homosexuella eller i synen på jämställdhet i kyrkan för att vara trogna budskapet. Centrum för samtidsanalys gjorde, som jag tidigare redovisat i SKT, en undersökning av tro och värderingar i dagens Sverige. En bland många omtumlande erfarenheter var den att en av fyra svenskar inte vill bo granne med en muslim. I det läget är det kyrkans uppgift att ta till orda mot islamofobin och markera solidaritet med islam och respekt för muslimer. Det handlar om religionsfrihet, respekt och tolerans.

Det börjar bli dags för en ledande kyrklig företrädare att försvara unga muslimska kvinnors rätt att bära slöja om de vill. Att flickorna vill skyla sig har vi svårare för än att unga kristna kvinnor exponerar allt de har från någon centimeter ovanför könet till någon centimeter från bröstvårtorna och det tycker jag är konstigt.

Vi såg i vår undersökning också ett starkt ökat intresse i den yngsta generationen både för etik och tro, men svagt intresse för traditionellt gudstjänstliv och beslutsfattande. De som drömmer om fornstora dar har all anledning att sloka med hornen och bryta ihop i en gråthörna. Utvecklingen har rusat vidare medan vi satt i kyrkomötet och trätte om huruvida biskoparna skulle få rösta där eller inte.

Det är inte i kyrkomötet slagfältet står i dagens samhälle utan på Sergels torg, i Rinkeby och i Fisksätra. Men slaget står också i Dals-Ed, Ekshärad och Sjötofta. Tillsammans bildar Sergels torg, Rinkeby, Fisksätra, Dals-Ed, Ekshärad och Sjötofta dagens Sverige. Och då är det inte enbart kyrkans livssituation det handlar om utan människans tro och hennes relation till Gud.

Tron är på väg tillbaka efter holmgången med upplysningstidens förnuftsdyrkan. Människor upptäcker att tron har en dimension som inte kan mätas, vägas och beskrivas, men som visar sig i den frukt den bär, i form av kreativitet, fantasi, andakt och evighetsgemenskap. "Bönen får mig att darra och frysa inom mig för Gud

kommer så nära” sade några konfirmander häromdagen. De pekade på känslans betydelse i det religiösa livet. Just därför är tron på väg tillbaka.

Tron kan inte leva i gamla strukturer. Det är vår utmaning och vår möjlighet. Därför vill jag lyfta fram sekulariseringen som tecken på att kyrkan lever och utvecklas. Tron lever med i det som sker. Utvecklingen kräver av oss att vi överger tron på den allomfattande integrationen och lämnar kontrollsystemet. Det har upphört att existera och kommer inte inom överskådlig tid tillbaka. Släpp de ambitionerna! Den insikten kan vara nog för själsfriden hos både förtroendevalda och anställda.

En förnyelse växer inte fram genom beslut i kyrkomötet eller domkapitlet. Den växer fram genom att människor lyssnar till Gud och gör prioriteringar utifrån vad som är autentiskt andligt och levande. Vi gör allvar av den insikten när vi är lyhörda för människors upplevelser av Gud, räknar med dem och tar dem på allvar.

Skall det lyckas krävs en ny demokrati. En demokrati som inte tvingar på en minoritet vad majoriteten anser utan tillåter mångfald. Gud är stor och inte ett sammanhållet system. Gud är Ande och de som tillber Gud måste tillbe i Ande och sanning.

Jag vill ställa upp fem teser för förnyelsen av kyrkolivet. Hur långt håller du med?

1. Det förflutna kan inte återskapas.
2. Religionen har både en privat och en offentlig sida.
3. Situationen kräver öppenhet för nya strukturer och en ny organisatorisk modell.
4. Kyrkan måste idag söka sin identitet i att vara ett av alternativen, inte i att vara en allomfattande integration. Mångfalden är en avspegling av Guds storhet.
5. Den andliga, trosmässiga sidan i kyrkolivet blir allt viktigare, den administrativa och institutionella allt mindre betydelsefull.